

Valsts amatpersonu aptauja par korupcijas novēršanas un apkarošanas jautājumiem

Kopsavilkums par pētījuma rezultātiem

Pētījuma mērķis bija novērtēt valsts amatpersonu informētību par korupcijas novēršanas un apkarošanas jautājumiem, korupcijas novēršanas aktivitāšu īstenošanu valsts un pašvaldības institūcijās, uzzināt amatpersonu viedokļus par korupcijas cēloņiem, izplatību un raksturu Latvijā. Pētījuma gaitā tika aptaujātas 1000 amatpersonas ar tiešās intervijas metodi 2006. gada aprīlī - maijā. Pētījuma veicējs – SIA „Socioloģisko pētījumu institūts”. Pētījuma pasūtītājs – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs.

Amatpersonu viedokļi par korupcijas izplatību un korupcijas novēršanu

Vērtējot to, kā pēdējo četru gadu laikā mainījušās ar augstākā līmeņa korupciju saistītās problēmas valstī, **35% uzskata, ka problēmu kļuvis vairāk** (19% atzīmējuši, ka problēmas palielinājušās ļoti lielā mērā, 16% uzskata, ka nedaudz palielinājušās), trešā daļa aptaujāto amatpersonu (31%) norādījušas, ka situācija palikusi nemainīga, 21% domā, ka korupcija augstākajā līmenī pēdējo gadu laikā ir samazinājusies.

Vērtējot ekonomisko un sociālo problēmu nozīmīgumu, vairāk kā puse aptaujāto amatpersonu atzinuši, ka pašlaik Latvijā ļoti svarīgas problēmas ir augstā inflācija un cenu pieaugums (68%), **augstākā līmeņa vai politiskā korupcija (61%)** un nabadzība (attiecīgi 60%). Nākošās svarīgās problēmas amatpersonu vērtējumā ir **nelegālu ienākumu gūšana un ēnu ekonomika**, ko par ļoti svarīgu jautājumu atzinuši 49% aptaujāto, bet par diezgan svarīgu – 43%. Šīs četras problēmas kopumā par ļoti svarīgām vai diezgan svarīgām uzskata vairāk kā 90% no aptaujātajām amatpersonām (skat. 1. tabulu).

Korupcijai visvairāk pakļautās sfēras pēc respondentu domām ir **nekustamā īpašuma lietu kārtošana** (77% atzinuši, ka koruptīvi darījumi šajā jomā notiek ļoti bieži vai diezgan bieži), pēc tam seko **medicīnisko pakalpojumu sfēra** (attiecīgi 68%), trešajā vietā ir **dažādu atļauju un licenču izsniegšana** (attiecīgi 65%). Tad seko trīs jomas, ko aptaujas dalībnieki pēc koruptīvo darījumu iespējam vērtē apmēram līdzīgi: tās ir ceļu policija (attiecīgi 59%), valsts un pašvaldību iepirkumu procedūras (attiecīgi 59%) un muitas darījumi (attiecīgi 59%) (skat. 2. tabulu).

Vērtējot to, kā dažādas institūcijas sekmē korupcijas novēršanu Latvijā, **visvairāk respondentu uzticību izteikuši KNAB** – 73% uzskata, ka birojs veicina korupcijas novēršanu, no tiem 52% uzskata, ka drīzāk veicina, bet 21% - ka ļoti veicina. Kā otra visbiežāk nosauktā „institūcija”, kas veicina korupcijas novēršanu, ir masu mediji – 44% uzskata, ka mediji drīzāk veicina korupcijas novēršanu, savukārt 21% domā, ka ļoti veicina (kas kopā sastāda 65%)(skat. 1. grafiku).

Amatpersonu informētība par korupcijas novēršanas jautājumiem

Lai noteiktu amatpersonu zināšanu par korupcijas un interešu konflikta novēršanu līmeni, amatpersonām tika uzdoti jautājumi testa veidā. Anketā tika ietverti 13 jautājumi, kuros bija iekļautas gan viena „pareizā” atbilde, gan divas vai vairākas „nepareizās”. No aptaujātajām amatpersonām neviens nav atbildējis pareizi uz visiem 13 jautājumiem, visbiežāk respondenti pareizi atbildējuši uz pieciem, sešiem vai septiņiem jautājumiem.

Korupcijas jautājumos vislabāk orientējas tiesu sistēmas darbinieki un augstākā līmeņa amatpersonas. Amatpersonām Rīgā, kā arī respondentiem ar augstāku izglītības līmeni ir pilnīgākas zināšanas par korupcijas jautājumiem.

Piemēram, amatpersonām tika uzdots jautājums „*Vai publiskā iepirkuma komisijas loceklis var piedalīties pretendentu piedāvājuma vērtēšanā, ja viens no piedāvājuma iesniedzējiem ir viņa brālim piederošs uzņēmums?*”, uz kuru ir saņemts 79% pareizo atbilžu (proti, „Nē”).

Pretkorupcijas pasākumi valsts un pašvaldības iestādēs

Aptaujā atklājās, ka lielai daļai amatpersonu ir nepilnīgas zināšanas par iestādes vadītāja pienākumiem korupcijas novēršanas nodrošināšanā. Tikai **34% aptaujāto norādīja, ka vadītājam ir pienākums nepieļaut, ka iestādē strādājošās amatpersonas nonāk interešu konfliktā** (to paredz likums „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”); 36% norādīja, ka iestādes vadītāja pienākums nodrošināt iekšējās kārtības noteikumus, iekļaujot arī korupcijas novēršanas prasības; 11% atbildējuši, ka iestādes vadītājam ir jānodrošina ētikas kodeksa izstrādāšana, bet 7% - ka jānodrošina ētikas komisijas izveide (skat.3. grafiku).

Kā vienu no nozīmīgiem iemesliem korupcijas pastāvēšanai 63% aptaujāto nosauc valsts amatpersonu ētiskuma trūkumu. Tajā pašā laikā **75% amatpersonām ētikas principu ievērošana** amata pienākumu izpildē ir **ļoti svarīga**, bet 22% amatpersonu diezgan svarīga (skat. 3. tabulu). Tikai piektā daļa respondentu atzinusi, ka viņu iestādē ir izstrādāts pretkorupcijas pasākumu plāns (tā izstrādāšanu paredz Korupcijas novēršanas un apkarošanas valsts programma 2004.-2008.gadam). Pārējās atbildes liecina, ka šāda plāna nav (43%) vai amatpersonas nav par tādu informētas (37%).

Valsts amatpersonu saskarsme ar koruptīvām situācijām

Kā liecina iegūtie dati, tad amatpersonas ir ļoti kritiskas, vērtējot ar dienesta stāvokļa un interešu konflikta normu pārkāpšanu saistītās problēmas. Pēc amatpersonu atzinuma visbiežāk sastopamā problēma (51%) ir **pašvaldību deputātu atkarība no ekonomiskajiem un biznesa grupējumiem** (skat. 4. tabulu). Gandrīz tikpat bieži tiek minēts tas, ka iestādes vadītājs vai darbinieks personiskām vajadzībām izmanto dienesta resursus, aprīkojumu, iekārtas (49%), darījumi ar īpašumiem - īpašumu iznomāšana vai privatizācija notiek amatpersonu interesēs (47%), lēmumu pieņemšana par sevi, saviem radniekiem, darījuma partneriem gadījumos, kad tas ir aizliegts (46%) un valsts/pašvaldības iepirkumos priekšroka dota tiem, kas maksā kukuļus (45%).

Katra 10. amatpersona ir **saņēmusi nelikumīgas samaksas (kukuļa) piedāvājumu**, tātad piedāvājumu iesaistīties nelikumīgā darbībā (**11%** no visām aptaujātajām amatpersonām). Visbiežāk tie ir pašvaldību vadītāji, ierēdņi, tiesu sistēmas darbinieki. Salīdzinoši daudz retāk (4%) no pašām amatpersonām pieprasīta nelikumīga samaksa (kukulis). 13% amatpersonām saskaņā ar sniegtām atbildēm ir bijis risks nonākt interešu konfliktā, bet 7% ir gadījies nonākt interešu konfliktā (skat. 5. tabulu).

Gatavība zinot par korupcijas gadījumiem

Vairums amatpersonu (77%) apliecina, ka ir gatavas sniegt informāciju par viņiem zināmiem korupcijas gadījumiem. Taču tikai 36% amatpersonu ir gatavi ziņot par korupcijas gadījumiem, norādot datus par sevi, 41% ziņotu anonīmi, bet 17% neziņotu vispār. Kā vienu no skaidrojumiem samērā nelielam skaitam amatpersonu, kuri ir gatavi ziņot, pētnieki min amatpersonu apdraudētību un nedrošību, bailes no represijām pret informāciju devēja (skat. 4. grafiku, 7. tabulu).

Amatpersonu atbildēs atklājās, ka viņu **priekšstats par to, kādos gadījumos var vērsties KNAB, nav pilnīgs**. Visbiežāk (67%) respondenti norādījuši uz kukuļdošanas gadījumiem. Aptuveni puse aptaujāto (52%) uzskata, ka tā ir informēšana par valsts līdzekļu izšķērdēšanu vai nelietderīgu izmantošanu un informēšana par korupcijas pazīmēm valsts un pašvaldību iepirkumos (50%). 44% minējuši pārkāpumus politisko partiju finansēšanas jomā (skat. 5. grafiku).

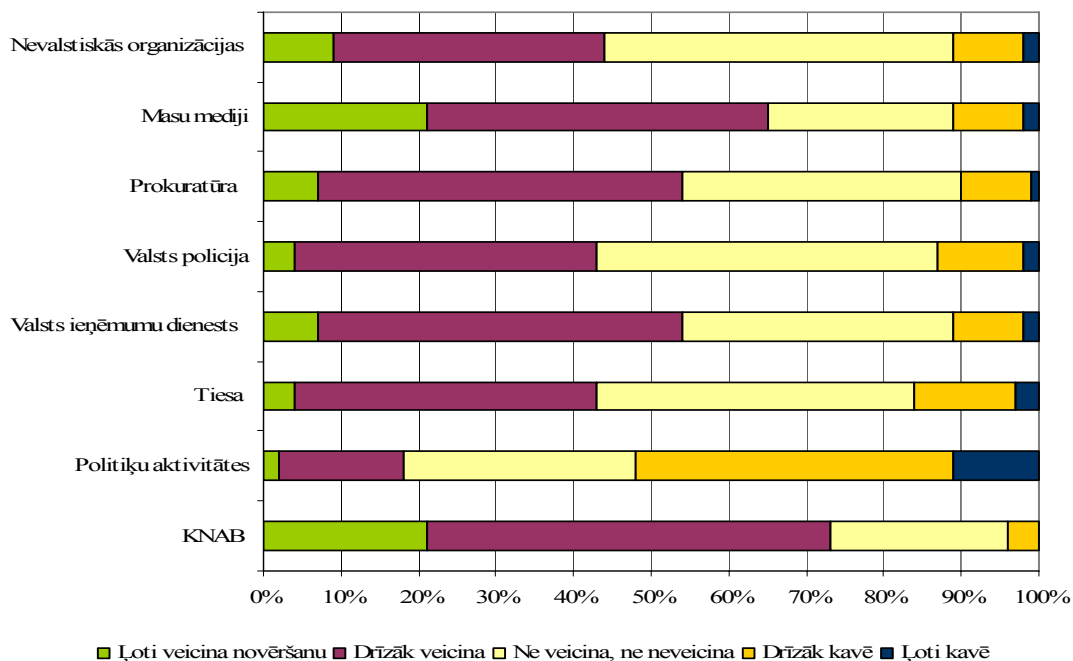
1. tabula. Latvijas ekonomisko un sociālo problēmu vērtējums (% no visiem respondentiem)

	Ļoti svarīga problēma	Diezgan svarīga problēma	Ne pārāk svarīga problēma	Šobrīd tā nav problēma
Augstā inflācija, cenu pieaugums	68	29	3	-
Augstākā līmeņa vai politiskā korupcija	61	32	6	1
Nabadzība	60	36	4	-
Nelegālo ienākumu gūšana, ēnu ekonomika	49	43	7	1
Sīkā jeb administratīvā korupcija	24	47	26	3
Drošība, kriminālā situācija, terorisma draudi	22	48	27	3
Vides problēmas	19	50	28	3
Cilvēktiesību neievērošana/pārkāpumi	15	37	39	9

2. tabula. Koruptīvo darījumu biežums dažādās institucionālās jomās (% no visiem respondentiem)

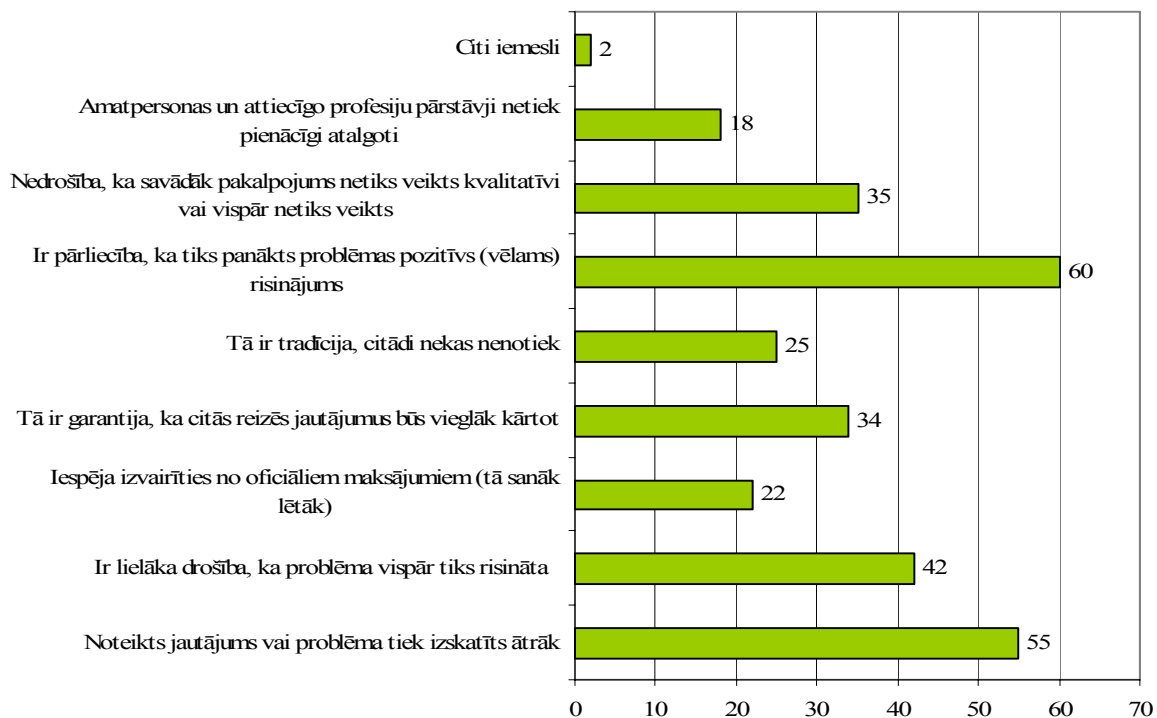
	Ļoti bieži	Diezgan bieži	Ne pārāk bieži	Reti/ nekad
Nekustamā īpašuma lietu kārtošana	40	37	20	3
Medicīnisko pakalpojumu sfēra	23	45	28	4
Aļļauju, licenču saņemšana	20	45	29	6
Ceļu policija (CSN pārkāpumi, soda naudu iekasēšana, soda punktu piešķiršana)	17	43	35	5
Firmu, organizāciju piedalīšanās iepirkumos, lai iegūtu valsts vai pašvaldību pasūtījumus	17	42	31	10
Muitas darījumi	16	43	33	8
Valsts policija	9	28	51	12
Lietu izskatīšana tiesā	9	30	42	19
Lietu kārtošana pašvaldībās	8	26	40	26
CSDD (autotransporta reģistrācija vai tehniskā apskate)	6	16	50	28
VID (nodokļu administrēšana, deklarāciju iesniegšana, auditi)	6	23	43	28
Darbā iekārtošana valsts vai pašvaldību iestādēs	5	20	42	33
Izglītības jomā	3	19	56	22
Pases apmaiņa vai iegūšana (uzturēšanās aļļauju, izsaukumu kārtošana)	1	6	39	54

1. grafiks. Dažādu institūciju loma korupcijas novēršanas sekmēšanā (% no aptaujātajiem)

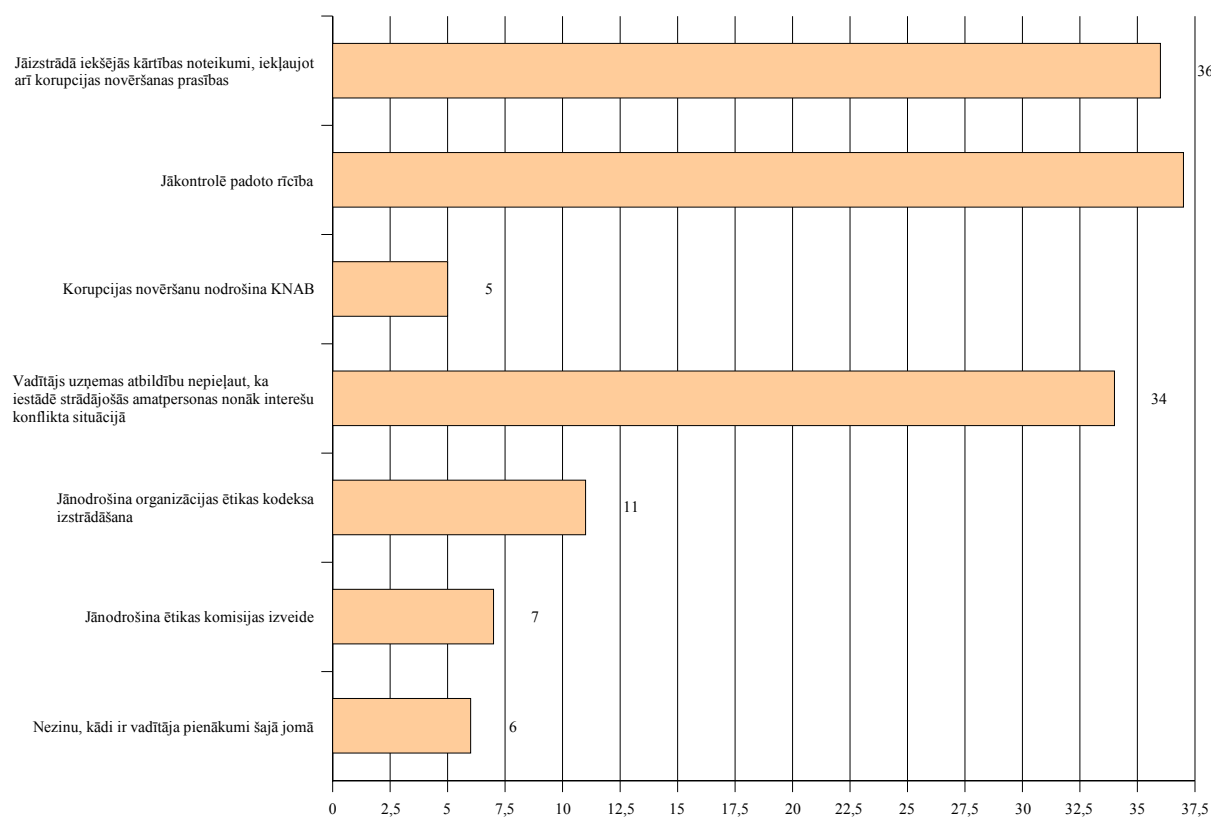
Lūdzu, novērtējiet, kā, Jūsaprāt, korupcijas novēršanu Latvijā ietekmē...

2. grafiks. Iemesli, kādēļ amatpersonām tiek doti kukuļi (% no aptaujātajiem)

Kādi, Jūsaprāt, ir galvenie iemesli, kādēļ cilvēki izšķiras dot kukuli kādai amatpersonai?

3. grafiks. Iestādes vadītāja pienākumi korupcijas novēršanas nodrošināšanā (% no aptaujātajiem)

Kādi Jūsuprāt ir iestādes vadītāja pienākumi, lai nodrošinātu korupcijas novēršanu iestādē?

3. tabula. Ētikas principu (godprātības, cieņas pret likumu, taisnīguma, atbildīguma) ievērošana amata pienākumu izpildē un iestādē kopumā (% no aptaujātajiem)

Ētikas principu ievērošana ir ...	Amata pienākumu izpildē	Iestādē
Ļoti svarīga	75	58
Diezgan svarīga	22	33
Ne svarīga, ne nesvarīga	2	5
Diezgan nesvarīga	<1	1
Nemaz nav svarīgu	<1	1
Grūti pateikt	<1	2

Sakiet, lūdzu, cik Jums pašam ir svarīgi ievērot ētikas principus (piemēram, būt godprātīgam, cieņa pret likumu, taisnīgums, atbildīgums), pildot amata pienākumus?

Sakiet, lūdzu, cik lielā mērā ētikas principu (piemēram, godprātības, cieņas pret likumu, taisnīguma, atbildīguma) ievērošana tiek uzskatīta par svarīgu Jūsu iestādē?

4. tabula. Visbiežāk sastopamās problēmas saistībā ar ļaunprātīgu dienesta stāvokļa un interešu konflikta normu pārkāpšanu: problēmu izplatības vērtējums kopumā valsts vai pašvaldību iestādēs un iestādē/organizācijā, kurā strādā respondents (% no aptaujātajiem)

	Biežāk sastopamās problēmas valsts/ pašvaldību iestādēs kopumā	Problēmas, ar kurām nācies sastapties darbavietā
Pašvaldību deputāti ir atkarīgi no ekonomiskajiem un biznesa grupējumiem	51	4
Iestādes vadītājs vai darbinieks personiskām vajadzībām izmanto dienesta resursus, aprīkojumu, iekārtas utt.	49	13
Īpašumu (piemēram, pašvaldību) iznomāšana vai privatizācija notiek amatpersonu interesēs	47	3
Valsts amatpersona pieņem lēmumu par sevi, saviem radniekiem, darījuma partneriem, kad tas ir aizliegts	46	8
Valsts un pašvaldību iepirkumos priekšroka dota tiem, kas maksā kukuļus vai personiski saistīti ar atbildīgajiem darbiniekiem	45	4
Darbinieki ir radniecības vai darījumu partneru attiecībās ar privāto uzņēmumu vadītājiem, kas nodrošina iepirkumus	41	6
Valsts amatpersona izmanto ierobežotas pieejamības informāciju savtīgos nolūkos	40	5
Valsts amatpersona ļauj likumpārkāpējam izvairīties no soda	39	3
Neatļauta ziedojumu vākšana politiskajām partijām	38	1
Iestādes vadītājs iedzīvojas uz valsts vai pašvaldības rēķina	37	3
Uzņēmēji apmaksā atbildīgajiem darbiniekiem restorānu apmeklējumus, ārzemju ceļojumus un izklaides	36	3
Valsts vai pašvaldības iestādes vadītājs labi apmaksātā darbā pieņem savu radnieku	34	5
Valsts amatpersonas neizprot likumā noteiktos interešu konflikta ierobežojumus	31	8
Valsts amatpersona pieprasa neoficiālus maksājumus vai dāvanu	31	1
Darbinieku zināšanu trūkums, par to, kāda rīcība nav pieļaujama	31	15
Valsts amatpersonas pieņem dāvanas no apmeklētājiem	30	5
Iestādes vadītājs atrodas interešu konfliktā, piemēram, neatbilstoši likumam vienlaicīgi strādā arī citā amatā	25	4
Cita atbilde: <i>Privatizē telpas par zemu samaksu; Tiek izstrādātas tādas normas, kas koruptīvas darbības pārvērš par likumīgām; prioritāte draugiem, paziņām</i>	3	1
Neviena no iepriekšminētajām problēmām nepastāv/ nav novērota	12	49

Kādas, Jūsaprāt, ir visbiežāk sastopamās problēmas saistībā ar ļaunprātīgu dienesta stāvokļa un interešu konflikta normu pārkāpšanu valsts vai pašvaldību iestādēs /organizācijās.

Kuras no minētajām problēmām novērotas iestādē/ organizācijā, kurā pats strādājat?

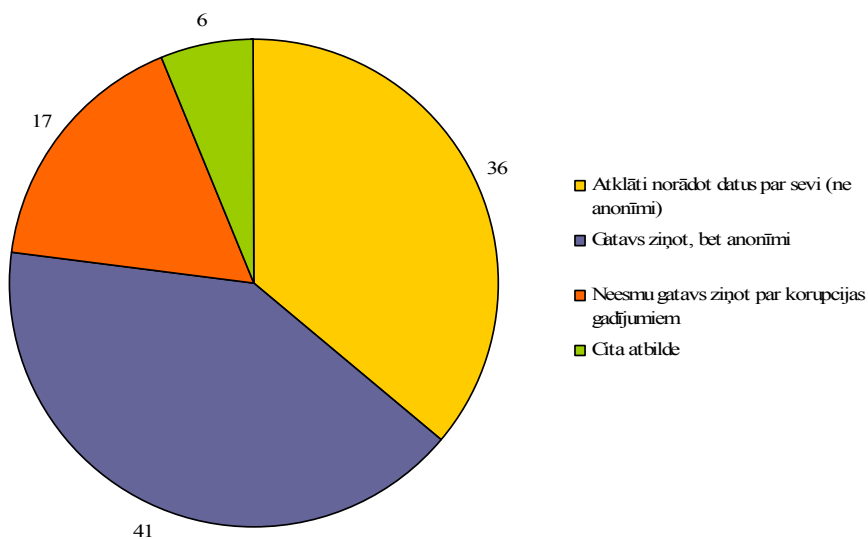
5. tabula. Piedāvājums iesaistīties koruptīvā darījumā: personiskā pieredze (% no aptaujātiem)

	Piedāvāts kukulis
Augstākā līmeņa amatpersonas	8
Pašvaldību vadītāji	16
Pašvaldību deputāti	8
Pašvaldību iestāžu vadītāji	9
Ierēdņi	15
Tiesu sistēmas darbinieki	15
NBS karavīri un militārie darbinieki	8
Citas amatpersonas	5
Vidēji	11

6. tabula. Interēšu konflikta riska situācija vai nonākšana interēšu konfliktā: personiskā pieredze (% no aptaujātiem)

	Bijušas šādas riska situācijas	Gadījies nonākt interēšu konflikta situācijā
Augstākā līmeņa amatpersonas	14	4
Pašvaldību vadītāji	18	13
Pašvaldību deputāti	13	9
Pašvaldību iestāžu vadītāji	11	5
Ierēdņi	14	9
Tiesu sistēmas darbinieki	15	5
NBS karavīri un militārie darbinieki	6	8
Citas amatpersonas	18	8
Vidēji	13	8

4.grafiks. Informēšana par korupcijas gadījumiem: gatavība sniegt informāciju un veidi, kā to darīt (% no aptaujātiem)

7. tabula. Informēšana par korupcijas gadījumiem: gatavība sniegt informāciju un veidi, kā to darīt (% no aptaujātiem)

	Izglītības iestādes	Nacionālie bruņotie spēki	Pašvaldības institūcijas	Tieslietu iestādes	Citas valsts un pašvaldību iestādes	Valsts pārvaldes institūcijas	Sabiedrības kārtības sargāšana
Atklāti norādot datus par sevi (ne anonīmi)	27	17	39	64	32	35	25
Gatavs ziņot, bet anonīmi	42	54	39	21	47	41	48
Neesmu gatavs ziņot par korupcijas gadījumiem	25	22	17	11	12	16	23
Cita atbilde	5	7	5	4	9	8	4

5.grafiks. Gadījumi, kuros var vērsties Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojā (% no aptaujātiem)

